

НАШІ ЮВІЛЕЇ

ДО 130-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИКОЛИ АНДРІЙОВИЧА МАЛЬКА

Димченко С. С.

ВНЕСОК МИКОЛИ МАЛЬКА У СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ДИРИГЕНТСЬКОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ

Становлення і розвиток українського диригентського виконавства безпосередньо пов'язані з багатогранною творчістю видатного педагога і диригента Миколи Малька, відомого у світі інтерпретатора класичної і сучасної симфонічної музики та засновника мистецької школи, вихованцями якої були й визначні майстри української музичної культури¹.

Музикант високої ерудиції, широкого світогляду, М. Малько одним із перших порушив питання про диригентську освіту. Як відомо, раніше за диригентський пульт ставали оркестранти, прийоми техніки диригування опановували у класах композиції, а в оперних театрах диригували піаністи-концертмейстери, суфлери тощо. М. Малько на початку 20-х років організував спеціальні диригентські класи в Києві і Ленінграді.

Серед авторів музикознавчих праць, у яких аналізуються вистави й гастрольні виступи за участю М. Малька, – О. В. Гаук², О. О. Мелік-Пашаєв³, І. О. Мусін⁴, М. Д. Покровський⁵, В. І. Рожок⁶. На жаль, в Україні досі не створено узагальнюючих досліджень з історії диригентського мистецтва, як і про виконавську діяльність найвидатніших диригентів.

Микола Андрійович Малько народився в Україні, у Браїлові під Одесою. Він 1906 року закінчив історико-філологічний факультет Петербурзького університету та Консерваторію (1909) у М. Римського-Корсакова (клас композиції), М. Черепніна (клас диригування) та М. Лаврова (фортепіано)⁷. Почав диригувати з 1907 року, після

---

¹ Див.: Малько Микола Андрійович // Митці України / за ред. А. В. Кудрицького. – К. : Укр. енциклопедія, 1992. – С. 384.

² Гаук А. В. По страницам воспоминаний дирижера / А. В. Гаук. – М. : Сов. композитор, 1975. – 184 с.

³ Мелік-Пашаєв А. А. Мастер-ученик // Мелік-Пашаєв А. А. Звучание жизни / А. А. Мелік-Пашаєв. – М. : Музыка, 1989. – С. 39–40.

⁴ Мусин И. А. О воспитании дирижёра / И. А. Мусин. – М. : Музыка, 1987. – 213 с.

⁵ Покровський М. Д. Невідоме про відомих / М. Д. Покровський // Музика. – 1999. – № 5. – С. 20–23.

⁶ Рожок В. І. Диригентське мистецтво України / В. І. Рожок // Музика і сучасність. Монографічні дослідження. Науково-популярні, критичні та публіцистичні твори. – К. : Книга пам'яті України, 2003. – С. 63–74.

⁷ Див.: Григорьев Л. В., Платек Я. Н. Малько Николай Андреевич // Григорьев Л. В., Платек Я. Н. Современные дирижёры / Л. В. Григорьев, Я. Н. Платек. – М. : Сов. композитор, 1969. – С. 160–161; Малько Николай Андреевич // Музыкальный энциклопедический словарь / гл. ред. Г. В. Келдыш. –

закінчення консерваторії вдосконалював свою майстерність у відомого музиканта Ф. Мотля (Німеччина, 1909, 1911).

М. Малько диригував у Петербурзькому Маріїнському театрі оперними та балетними виставами (1909–1918), пізніше – симфонічними оркестрами Москви, Одеси, Вітебська, Харкова, Києва. Під його керівництвом розпочали диригентський шлях Є. Мравінський, Б. Хайкін, Л. Гінзбург, І. Мусін, М. Покровський, М. Рабінович, О. Мелік-Пашаєв, Є. Мікеладзе, І. Шерман та інші. М. Малько був першим інтерпретатором Першої і Другої симфоній Д. Шостаковича. З 1929 року жив за кордоном.

Улітку 1923 року М. Малько вперше виступив у Києві з такою програмою: Четверта симфонія П. Чайковського, «Січ під Керженцем» з опери «Сказання про град Кітеж», Вступ і Похід з опери «Золотий півник» М. Римського-Корсакова. На початку 1923 р. до Москви переїхали три майстра Київської консерваторії – Ф. Блуменфельд (ректор), Г. Нейгауз і професор з вокалу Е. Гандольфі. Новий ректор Костянтин Михайлов представив студентам нового диригента. М. Покровський згадує: «Ми відразу відчували незвичайну, нову гру оркестру на межі своїх можливостей <...> До цього вечора багато разів слухали Четверту симфонію в різних інтерпретаціях, але таку – вперше <...> Грізна тема фатуму у валторн прозвучала особливо могутньо, але без форсування звука <...> Високе напруження відчувалася в оркестрі до останнього такту симфонії. На все життя запам'ятав “змодульований” образ третьої частини “Скерцо” – ці міражно-політні сплески піцикато струнних, які раптово виникають і так само раптово зникають <...>»¹.

За словами В. Рожка, період роботи в Києві був дуже важливим для М. Малька не лише як симфонічного диригента, а й педагога². Він приїхав уже сформованим митцем. Його виступи запам'яталися не тільки слухачам Києва. «Коли став за пульт на репетиції з Державним симфонічним оркестром України, колектив зустрів М. Малька бурхливою овацією»³. Багато музикантів працювали з ним ще в сезонах 1923–1925 рр., інші були його колишніми учнями оркестрового класу.

М. Малько започаткував професійну диригентську освіту саме в Київській консерваторії. Педагогічна діяльність була для нього ніби «другим диханням», і не випадково, перебуваючи далеко на чужині, він постійно цікавився диригентським класом і долею своїх учнів на батьківщині. Кредо Малька-педагога: «<...> У кожного диригента має бути, як мінімум, два піаністи для виконання симфонічних творів; кожен диригент повинен із піаністом опрацювати твір для показу в класі; кожен учень мусить підготуватися для відповідей на запитання з виконуваного твору. Це своєрідний колоквиум, без якого не можна починати диригувати <...>»⁴.

М. Покровський наголошував: «<...> Найважче було передбачити, про що він запитає, оскільки при його винятковій ерудиції, пам'яті, дотепності важко було про це здогадатися. Малько завжди після виступу студента звертався до присутніх із

М. : Сов. енциклопедия, 1990. – С. 323; Юдин Г. Я. Малько Николай Андреевич / Г. Я. Юдин // Музыкальная энциклопедия / гл. ред. Ю. В. Келдыш : в 6 т. – Т. 3 : Корто – Октоль. – М. : Сов. энциклопедия, 1976. – С. 427.

¹ Там само. – С. 23.

² Див.: Рожок В. І. Диригентське мистецтво України / В. І. Рожок // Музыка і сучасність. Монографічні дослідження. Науково-популярні, критичні та публіцистичні твори. – К. : Книга пам'яті України, 2003. – С. 63–74.

³ Сергеев К. П. Концерты Н. Малько / К. П. Сергеев // Сов. музыка. – 1959. – № 5. – С. 133.

⁴ Хайкин Б. Э. Беседы о дирижерском ремесле : статьи / Б. Э. Хайкин. – М. : Сов. композитор, 1984. – С. 86.

пропозицією висловити свої думки щодо виконуваного твору. Після обговорення підсумовував сказане, не тільки робив зауваження диригенту, а й аналізував виступи колег, які критикували <...> Траплялися випадки, коли “критикам” діставалося більше, ніж диригентам, особливо, якщо колеги були не досить об’єктивними, а зауваження бездоказовими»¹.

Педагог часто наголошував на відмінності між професійною критикою, яку він вважав корисною й важливою, і дилетантською. Якщо хтось висловлювався, що йому не подобається виконання, то відразу мав відповісти на запитання: «Чому?». Диригент схвалював позицію студента, який обстоював своє розуміння твору, навіть не погоджуючись із професором². М. О. Штейнберг писав у листі: «<...> Якщо учні не дуже підготовлені, то вони сприйняли вже багато такого, від чого не відмовляться все життя у своїй роботі, а це головне – отруїти людину і примусити її саму думати і працювати»³. Таке «отруєння музичним інтелектом» приваблювало молодих людей, які відвідували його уроки, не прагнучи бути диригентами, та з часом вони стали видатними діячами музичної культури: Гліб Таранов, Ігор Белза, Віктор Цукерман, Арнольд Альшванг та інші.

У своїх працях Микола Андрійович розглядав питання розвитку у вихованців мислення, а також опанування різних музичних стилів. Він вивчав з ними протягом одного семестру великі й малі форми кількох композиторів різних епох, що давало можливість розвивати індивідуальні особливості молодого музиканта, прищеплювати відповідні навички самостійної роботи над матеріалом⁴. Принципового значення надавав професор репертуару: у програмі концертів звучали найкращі зразки класичної і сучасної музики, особливо російської та української. Велику увагу надавав творам Й. Гайдна, В. Моцарта, Л. ван Бетховена, вважаючи їх необхідними для вдосконалення професійної майстерності виконавця.

Працюючи над поліфонією, професор детально аналізував зі студентом нотні тексти, особливу увагу звертаючи на розвиток поліфонічної форми. Під час практичних занять він домагався виразного показу основного тематизму, правильного голосоведення, злагодженого ансамблевого звучання. Багато працював над аналізом музичної форми: «Ніколи не розривайте твір на дрібні фрагменти, особливо у великих полотнах, – зазначав він. – Завдання диригента полягає в тому, щоб із багатьох епізодів, часом навіть дуже різних за характером побудов, створити єдине ціле, виразити велику і глибоку думку, яка народилася <...> Вчіться думати великими масштабами. Створюйте велику арку, у якій заблищать усі архітектурні деталі»⁵. Великого значення надавав М. Малько ладо-гармонічному аналізу твору. «Гармонія – це барви, які кладе на своє полотно той чи інший митець, але кожний із них має свої улюблені барви, володіє по-своєму світлотінями звукописного колориту, – нагадував професор. – Учіться правильно відтворювати гармонічну палітру різних авторів»⁶.

---

¹ Покровський М. Д. Невідоме про відомих / М. Д. Покровський // Музика. – 1999. – № 5. – С. 21.

² Див.: там само. – С. 20–23.

³ Письмо Н. А. Малько – М. О. Штейнбергу от 2 марта 1925 г. // Н. А. Малько. Воспоминания. Статьи. Письма / сост., авт. предисл. и примеч. О. Л. Данскер; вступ. ст. Л. Раабена, И. Шермана. – Л. : Музыка, 1972. – С. 164.

⁴ Див.: Малько Н. А. Дирижёр и партитура / Н. А. Малько. – Л. : Музыка, 1960. – 69 с.

⁵ Цит. за: Мусин И. А. О воспитании дирижёра / И. А. Мусин. – М. : Музыка, 1987. – С. 58.

⁶ Цит. за: Мелик-Пашаев А. Ш. Б. Хайкин / А. Ш. Мелик-Пашаев // Мелик-Пашаев А. Ш. Воспоминания. Статьи. Материалы. – М. : Музыка, 1976. – С. 126–128.

Як відомо, диригентська майстерність – це не якісь особливі прийоми керування колективом виконавців: її набувають унаслідок глибокого проникнення в ідейний зміст творів, ґрунтовного осмислення композиторського письма.

У роботі із симфонічним оркестром Микола Андрійович вимагав досконального знання партитури, відчуття можливостей оркестру. Він звертав увагу своїх вихованців на всі складові репетиції: вибудовування звучання оркестру, динамічне врівноваження у групах, колективі загалом, визначення правильного темпу тощо, переконував, що диригентське мистецтво охоплює комплекс різних знань, завдяки яким митець досягає успіху у роботі з колективом.

Спочатку в Київській консерваторії, а далі в Музично-драматичному інституті імені М. Лисенка М. Малько втілював свої навчальні програми, які пізніше «передали» до Ленінградської консерваторії два його київських учні по музично-професійній школі – Микола Рабинович та Ісай Шерман (на той час консерваторія мала три рівні освіти: музична профшкола, музичний технікум, музичний інститут). Ці диригенти з дитячих років навчалися у М. Малька і поїхали за своїм педагогом до Ленінграда, там вступили до Консерваторії, а коли Микола Андрійович виїхав за кордон, продовжили його традиції, закладені ним у Києві протягом 1924–1925 рр. Щодо програм, М. Малько одним із перших увів навчальну дисципліну «слухові навички», надаючи великого значення розвитку внутрішнього слуху, сольфеджування і читання нот у ключах. Навчальний курс містив читанням з аркуша, найскладніші диктанти. Першим його викладав В. Цукерман.

У листі до М. О. Штейнберга М. Малько писав: «Тут, у Києві, диригентський відділ перейшов в Інститут М. Лисенка до Буцького, і справа розвивається за моїм планом: у мене – диригування (теорія і практика), читання партитур, транспонування, транспозиція, історія партитури (поки у вигляді розвитку окремих теоретичних проблем); гра на оркестрових інструментах, виховання голосу (Енгелькрон); теоретичні предмети (ладовий ритм, поліфонічний стиль та ін.) <...> Влітку буде фехтування, зараз є диригентська фізкультура (як це потрібно!)»¹. Із цих дисциплін практично вивчали ладовий ритм, поліфонію у М. Малька, гру на оркестрових інструментах, виховання голосу. Виконати весь навчальний план професорові не вдалося. Після від'їзду М. Малька з Києва його роботу продовжив Михайло Канерштейн.

Значної популярності як диригент-педагог М. Малько набув і за кордоном: він проводив цикли занять у Зальцбурзі, Копенгагені, Лондоні. Митець писав: «Почуваю себе справді потрібною корисною людиною»². Захоплюючись педагогікою, М. Малько ніколи не втрачав основного – концертно-виконавської діяльності. У листі до М. Мясковського з Відня він писав: «<...> У мене питання, чи поставити хрест на диригентській роботі за кордоном, чи навпаки, спробувати її розвивати. Останнє, особливо важко тепер, після того, як я в січні цього року пропустив не зі своєї вини два концерти в Мюнхені і по одному в Копенгагені й Відні. Я не уявляю собі педагогічної роботи без концертної. Крім того, я думаю, що ставлення консерваторії значною мірою продиктовано тим, що серед педагогів більшість ніколи не вмiли писати

¹ Письмо Н. А. Малько – М. О. Штейнбергу от 2 марта 1925 г. // Н. А. Малько. Воспоминания. Статьи. Письма / сост., авт. предисл. и примеч. О. Л. Данскер; вступ. ст. Л. Раабена, И. Шермана. – Л. : Музыка, 1972. – С. 164.

² Цит. за: Боулт А. Мысли о дирижировании / Андриан Боулт // Исполнительское искусство зарубежных стран. – Вып. 1. – М. : Музыка, 1962. – С. 39.

твори, диригувати, співати, грати чи вже не вміють. Звідси ставлення до тих, небагатьох, які складають виконавський ринок <...>¹.

Приїхавши до Києва, Микола Андрійович відразу розпочав концертно-виконавську діяльність. Його постійним і вірним супутником був ректор консерваторії К. Михайлов, який, крім таланту піаніста-педагога, був досвідченим організатором.

Виступи оперного оркестру під керуванням М. Малька (кінець 1923 – початок 1924) викликали зацікавленість серед музичної громадськості Києва. У цих концертах виступали молоді піаністи (Володимир Горовиць) та скрипалі (Натан Мільштейн), професори Сергій Тарновський, Григорій Беклемішев та ін. Уперше після революції приїхав на гастролі, тоді ще в розквіті свого таланту, відомий Оскар Фрід. З оркестром часто співала капела «Думка», спільно вони виконували Дев'яту симфонію Л. ван Бетховена, хори з опери «Нюрнберзькі мейстерзингери» Р. Вагнера. А виконання «Поєми екстазу» О. Скрябіна, нових композицій С. Прокоф'єва і І. Стравінського були музичною подією. Саме у співпраці з М. Мальком «Думка» почала виконувати великі хорові твори, за його допомогою капела одержала в Берліні збірники хорових творів М. Равеля і К. Дебюссі та унікальну партитуру симфонічної поеми «Прометей» Ф. Ліста.

З перших днів роботи в Києві М. Малько розпочав роботу з оркестровим класом Консерваторії, склад студентів якого був досить сильним за рівнем професійної підготовки. Студентський оркестр почав виступати із самостійними концертами, він став базою для практичної роботи молодих диригентів. Перший, кому професор довірив молодіжний оркестр, був Г. Таранов.

Митець часто виїздив на гастролі до Ростова, Одеси, Баку, Сімферополя, повертався сповненим нових вражень. Він розповідав студентам про музичне життя Петербурга передреволюційних років, про стажування у Ф. Мотля, про театр Музичної драми в Петрограді, про графа-мецената О. Д. Шереметьєва та його оркестр.

Сезон 1924–1925-х років був особливо плідним і в концертній, і в педагогічній діяльності М. Малька. Усі програми симфонічних вечорів він диригував без партитури. Бурхлива життєрадісність стала лейтмотивом його життя. До виїзду на гастролі за кордон 1929 року він багато концертував у Харкові, Одесі, Києві. У рік ювілею Л. ван Бетховена (1927) дав в Одесі два концерти: у першому виконав П'яту симфонію, фортепіанний концерт *до мінор* (соліст Г. Нейгауз) та увертюру «Леонора» № 3; у другому – Симфонію у класичному стилі та фрагменти з опери «Любов до трьох апельсинів» С. Прокоф'єва, «Січ під Креженцем» М. Римського-Корсакова, «Маленьку сюїту» І. Стравінського, Тему з варіаціями та Полонез із Третьої сюїти П. Чайковського. У ті напружені дні він знайшов час вивчити ще й «Шехерезаду» М. Римського-Корсакова.

М. Малько, як диригент-практик, написав підручник “The Conductor and his Baton” (Копенгаген, 1950)², у якому теоретично обґрунтував свій досвід диригентського виконання.

Приїхавши до Києва 1959 року, він виконав П'яту симфонію П. Чайковського – чітко, ідеально чисто.

---

¹ Письмо Н. А. Малько – Н. Я. Мясковскому от 11 октября 1929 г. // Н. А. Малько. Воспоминания. Статьи. Письма / сост., авт. предисл. и примеч. О. Л. Данскер; вступ. ст. Л. Раабена, И. Шермана. – Л. : Музыка, 1972. – С. 186.

² Видання російською мовою: Малько Н. А. Основы техники дирижирования / Н. А. Малько. – М. : Музыка, 1965. – 218 с.

«Підсумовуючи все, чого ми навчились у М. Малька, у плані “отруєння інтелектом” і помножуючи його на власний творчий досвід, – згадує його учень, провідний оперний диригент, народний артист України М. Покровський, який навчався у М. Малька в 1923–1925 роках у Київському музично-драматичному інституті імені М. Лисенка, – я повертався до нашої розмови про спокійне і ясне тактування <...>»¹ Ця важлива особливість диригування М. Малька була помітною і у 20-ті роки, і в концертах 1959 року в Києві. Може, це форма, метод передання колективу виконавців чогось більшого, ніж просте розуміння цих визначень? І як поєднати сказане з тим, що пише у своїй статті його послідовник І. Шерман: «Постійно боровся Малько в класі з формальним “тактуванням”. Якщо учень “читав” у партитурі лише те, що було “на поверхні”, Малько лютував. Він називав таке виконання “складанням протоколу”. Та для нього було святом, коли хтось із учнів знаходив нове.

Надзвичайно важливим для диригента є відчуття форми твору, коли ніби з пташиного польоту він бачить усі його контури, частини. Це відчуття дає ключ до цілісного трактування композиції, зрозумілого слухачеві. Цим даром володів М. Малько, як і інші видатні майстри, так званої, «старої школи» диригентів. В одному з останніх листів Микола Андрійович писав: «<...> Не вірте, що Тосканіні лише відтворював запис композитора»².

Можна навести багато прикладів, як М. Малько працював з оркестром, змінював динаміку, темп. У статті «Після гастролей в СРСР» М. Малько писав: «<...> Ленінград. Прекрасний оркестр і прекрасна робота. Серед найкращих якостей оркестру – його художнє дихання. Інакше не можу назвати ту ритмічну і “просодичну” модифікацію, яка є визначальною у справді високій виконавській культурі. Великою мірою це, звичайно, заслуга Євгена Мравінського, про що я написав йому»³. Можливо, він відчув у «художньому диханні», «просодичній модифікації» цього колективу, вихованого його учнем Є. Мравінським, свій почерк.

«Ми, свідки блискучої діяльності М. Малька як симфонічного й оперного диригента, талановитого, ерудованого педагога, маємо всі підстави дійти висновку, що саме просодія, у широкому розумінні, є основною ознакою його творчої індивідуальності. Тому такими цілісними були його інтерпретації складних і багатопланових творів, як наприклад, “Поєма екстазу” Скрябіна, у якій від ніжних, глибоко інтимних переживань до грандіозного, вражаючого фіналу М. Малько досягав справді екстазу у виконанні», – згадував О. В. Гаук⁴.

Девізом Миколи Андрійовича були слова: «Питання про диригування для мене є кровним. Це основне питання мого життя»⁵. І сьогодні живі традиції славного маестро зберігаються в Копенгагені. Від 1963 р. тут проводиться Міжнародний конкурс диригентів імені М. Малька.

Досвід диригента-інтерпретатора Миколи Андрійовича Малька гідний вивчення й узагальнення, щоб на цих зразках виховувати нові покоління диригентів.

¹ Покровський М. Д. Невідоме про відомих / М. Д. Покровський // Музика. – 1999. – № 5. – С. 23.

² Письмо Н. А. Малько – И. Э. Шерману от 29–30 сентября 1960 г. // Н. А. Малько. Воспоминания. Статьи. Письма / сост., авт. предисл. и примеч. О. Л. Данскер; вступ. ст. Л. Раабена, И. Шермана. – Л. : Музыка, 1972. – С. 335.

³ Малько Н. А. После гастролей в СССР / Н. А. Малько // Советская музыка. – 1959. – № 6. – С. 93.

⁴ Гаук А. В. По страницам воспоминаний дирижера / А. В. Гаук. – М. : Сов. композитор, 1975. – С. 24.

⁵ Цит. за: Григорьев Л. В., Платек Я. Н. Малько Николай Андреевич // Григорьев Л. В., Платек Я. Н. Современные дирижеры / Л. В. Григорьев, Я. Н. Платек. – М. : Сов. композитор, 1969. – С. 161–162.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боулт А. Мысли о дирижировании / Андриан Боулт // Исполнительское искусство зарубежных стран. – Вып. 1. – М. : Музыка, 1962. – С. 39.
2. Гаук А. В. По страницам воспоминаний дирижера / А. В. Гаук. – М. : Сов. композитор, 1975. – 184 с.
3. Григорьев Л. В., Платек Я. Н. Малько Николай Андреевич // Григорьев Л. В., Платек Я. Н. Современные дирижеры / Л. В. Григорьев, Я. Н. Платек. – М. : Сов. композитор, 1969. – С. 160–161.
4. Малько Микола Андрійович // Митці України / за ред. А. В. Кудрицького. – К. : Укр. енциклопедія, 1992. – С. 384.
5. Малько Н. А. Дирижёр и партитура / Н. А. Малько. – Л. : Музыка, 1960. – 69 с.
6. Малько Н. А. Основы техники дирижирования / Н. А. Малько. – М. : Музыка, 1965. – 218 с.
7. Малько Н. А. После гастролей в СССР / Н. А. Малько // Советская музыка. – 1959. – № 6. – С. 92–93.
8. Малько Николай Андреевич // Музыкальный энциклопедический словарь / гл. ред. Г. В. Келдыш. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 323.
9. Мелик-Пашаев А. А. Мастер-ученик // Мелик-Пашаев А. А. Звучание жизни / А. А. Мелик-Пашаев. – М. : Музыка, 1989. – С. 39–40.
10. Мелик-Пашаев А. Ш. Б. Хайкин / А. Ш. Мелик-Пашаев // Мелик-Пашаев А. Ш. Воспоминания. Статьи. Материалы. – М. : Музыка, 1976. – С. 126–128.
11. Мусин И. А. О воспитании дирижера / И. А. Мусин. – М. : Музыка, 1987. – 213 с.
12. Письмо Н. А. Малько – И. Э. Шерману от 29–30 сентября 1960 г. // Н. А. Малько. Воспоминания. Статьи. Письма / сост., авт. предисл. и примеч. О. Л. Данскер; вступ. ст. Л. Раабена, И. Шермана. – Л. : Музыка, 1972. – С. 335.
13. Письмо Н. А. Малько – М. О. Штейнбергу от 2 марта 1925 г. // Н. А. Малько. Воспоминания. Статьи. Письма / сост., авт. предисл. и примеч. О. Л. Данскер; вступ. ст. Л. Раабена, И. Шермана. – Л. : Музыка, 1972. – С. 164.
14. Письмо Н. А. Малько – Н. Я. Мясковскому от 11 октября 1929 г. // Н. А. Малько. Воспоминания. Статьи. Письма / сост., авт. предисл. и примеч. О. Л. Данскер; вступ. ст. Л. Раабена, И. Шермана. – Л. : Музыка, 1972. – С. 186.
15. Покровський М. Д. Невідоме про відомих / М. Д. Покровський // Музика. – 1999. – № 5. – С. 20–23.
16. Рожок В. І. Диригентське мистецтво України / В. І. Рожок // Музика і сучасність. Монографічні дослідження. Науково-популярні, критичні та публіцистичні твори. – К. : Книга пам'яті України, 2003. – С. 63–74.
17. Сергеев К. П. Концерты Н. Малько / К. П. Сергеев // Сов. музыка. – 1959. – № 5. – С. 132–133.
18. Хайкин Б. Э. Беседы о дирижерском ремесле. Статьи / Б. Э. Хайкин. – М. : Сов. композитор, 1984. – 175 с.
19. Шерман И. Э. Н. А. Малько – жизнь дирижёрская и общественная деятельность / И. Э. Шерман // Н. А. Малько. Воспоминания. Статьи. Письма / сост., авт. предисл. и примеч. О. Л. Данскер; вступ. ст. Л. Раабена, И. Шермана. – Л. : Музыка, 1972. – С. 11–42.
20. Юдин Г. Я. Малько Николай Андреевич / Г. Я. Юдин // Музыкальная энциклопедия / гл. ред. Ю. В. Келдыш : в 6 т. – Т. 3 : Корто – Октоль. – М. : Сов. энциклопедия, 1976. – С. 427.

Димченко С. С. Внесок Миколи Малька у становлення та розвиток диригентського мистецтва в Україні. На основі архівних матеріалів, спогадів і відгуків сучасників, у контексті розвитку диригентсько-виконавської культури України проаналізовано багатогранну педагогічну та диригентську діяльність М. А. Малька, засновника диригентських класів у Київській консерваторії. Розглянуто його виконавські та педагогічні принципи, визначено їх роль у становленні й розвитку української диригентської школи.

Ключові слова: диригентське мистецтво, педагогічні принципи, музична культура, музичний стиль, концертна діяльність, техніка диригування.

Дымченко С. С. Вклад Николая Малько в становление и развитие дирижерского искусства на Украине. На основе фактических материалов, воспоминаний и отзывов современников в контексте развития дирижерско-исполнительской культуры Украины проанализирована многогранная педагогическая и дирижёрская деятельность Н. А. Малько, основателя специальных дирижёрских классов в Киевской консерватории. Рассмотрены его исполнительские и педагогические принципы, определена их роль в становлении и развитии украинской дирижерской школы.

Ключевые слова: дирижерское искусство, педагогические принципы, музыкальная культура, музыкальный стиль, концертная деятельность, техника дирижирования.

Dymchenko S. S. Mykola Malko's Contribution to the Formation and Development of the Conductor's Art in Ukraine. Versatile educational and conductor's activity of Mykola Malko, founder of special conductors' classes at the Kiev Conservatory is analyzed on the basis of actual materials, memories, and contemporaries' comments in the context of conducting and performing Ukrainian culture. The article deals with the determination of the importance of performing and pedagogical principles exposed by M. Malko (1883–1961). Their role as dominant creative force is emphasized in the aspects of the formation and development of Ukrainian conductors' school.

Key words: conductor's art, pedagogical principles, musical culture, musical style, concerto activity, conducting technique.